

MARAMUREȘ ȘI AUSTRIE

Ioan Humă¹

Maramureș, Maramureș, rătăcit în falsul iureș

Iată-mă, după ceva mai mult de 60 de ani, din nou în Maramureșul legendar. Atunci, soseam la Moisei cu părinții și frații pentru câteva zile, întâmpinați de un călugăr, vechi prieten de-al Tatei. Mă marcaseră puternic podoaba verde-verde a locului și o așezare a lucrurilor, pe care o vedeam fără însă a o înțelege prea bine. Veneam din Iașul purtând încă rănilor bombardamentelor din '44, cu străzi pe jumătate blocate de molozul ruinelor. Multă vreme m-am refugiat apoi în amintirea compensatorie a acelei inițiatice călătorii.

Acum, cu soția și bunii noștri prieteni Adriana și Adrian B., după popasuri făcute între timp pe culmile Ceahlăului, intrăm pe tărâmul maramureșean al făgăduinței. L-am străbătut de la un capăt la altul, când cu încântare, când cu strângere de inimă.

Văile și vârfurile, plaiurile, pajiștile și poienile sunt aceleași de cum le văzusem dintâi, de o blândă lumină, plasate parcă nu întâmplător într-un raport armonios, numai bun să-l faci pe om fericit: toate cu fața la soare, pământ ca o floare. Întind brațele să-l cuprind pe de-a-ntregul și-i simt respirația adâncă. Mă întorc stenic în copilăria-mi, a unității nediferențiate cu lumea.

... Dar pe măsură ce urcăm pieptișul la mânăstire, privirea se oprește mai atent spre vale, unde zăresc sufocante întocmiri gospodărești, îndeosebi case din beton, una mai mare decât alta, trădând orgoliul – în realitate depersonalizant – al micilor îmbogățiți de la fostele mine, de la tăiatul sălbatic al pădurilor sau de la munca în străinătate. O asemenea contradicție dintre geniul locului și mâna habotnică a omului e aici, dacă nu greșesc, mai evidentă ca oriunde. Dureros de evidentă! În drumurile făcute mai apoi prin satele din jurul Borșei, rămânem la aceeași descurajantă constatare. Doar arareori răsare printre betoanele grele câte o casă mai veche, păstrând măsura și echilibrul locului. Altfel, crește totul la voia întâmplării, dincolo de orice preocupare a forurilor locale, vinovate, ele până la urmă, de eșecul veritabilei modernizări.

Cazați la o pensiune („Lăcrămioara”) în plină atmosferă sătească, cerem la un moment dat lapte, că țuică cu gust chimic era din belșug. Mare ne-a fost însă mirarea că, într-o zonă în care vitele sunt atotprezente, laptele ne-a fost adus de la magazinul din colțul uliței („market”,

¹ Prof.univ.dr., Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iasi.

se înțelege!) într-o cutie de carton îmbuteliată în Ungaria. Halal comerț românesc, halal turism sătesc maramureșean!

În ziua următoare, dornici de o întoarcere nostalgică în trecut, pornim în excursie montană cu „Mocănița”. Mă atrăgea ideea unei călătorii „primitive”, cu zgomotul sacadat al roților de tren, cu fumul de cărbune, cu impiegatul și conductorul de modă veche și, desigur, cu șuieratul de rigoare al micii dar nervoasei locomotive cu abur, conduse de fochistul ei „negru”. De bună seamă, le-am avut pe toate, dar într-o experiență șocant de frustră, fără vreo regie căutată subtil. Am avut de-a face cu pura stângăcie a unei operațiuni desuete; inconfortul era absolut agrest, departe de impresia subtilă a jocului căutat, cu provocări ce să fi dat excursiei farmecul autenticității. Acesta din urmă nu ține însă de precaritatea nemijlocită și agresivă, ci de starea de lucruri ce doar o sugerează.

Cum nu se putea altfel, am ajuns, în altă zi, și la „Cimitirul vesel” din Săpânța. Față de așteptările noastre, ne-a izbit aerul lui prea urban, văduvit de aura specifică, îndemn la gând metafizic. Mai mult, **cimitirul deja se imită pe sine**, pierzând din ceea ce cred că a fost emblema sa de început. Presupusa lui „veselie” este mai mult o tristețe cenușie. Morala inscripțiilor a devenit cu timpul nud-moralizatoare, fără discretul ecou sapiențial al textelor mai vechi.

Sosim apoi în Sighet, la închisoarea-muzeu a jertfei românești întru anticomunism. Trecem cerniți pe holuri, intrăm în fostele celule ale martirilor neamului. Într-una și-a dat ultima suflare Iuliu Maniu, în alta – marele istoric Gheorghe Brătianu. Pare că le descopăr în semiîntineric privirea împietrită; duhul lor, nemurit ca un cristal, a intrat în zidul rece, eternizând clipa Marii lor treceri.

...Și au venit astăzi campionii noii democrații, politrucii kominterniști de altă dată ori urmașii lor să ne facă procesul comunismului. Bineînțeles, nu al judecării internaționaliștilor paukeriști, dușmani ai neamului românesc, aceia care au declanșat holocaustul roșu împotriva fibrei românești!

Păstrând în suflet sentimentul frustrării istorice, ajungem apoi la așezământul bisericesc al Bârsanei. Satul prin care trecem nu anunță grandoarea locului ivit deodată în calea noastră. Bârsana e o fericită îmbinare a potențelor spațiului cu ceea ce a făurit mâna artistă a constructorului în lemn. Întregul meșteșug țărănesc, tehnică seculară, se subsumează unei elaborate arte, de cea mai echilibrată expresie arhitecturală a edificiilor, plasate fericit în ambient. Totul dă o senzație de trăinicie și de lumină, de regăsire spirituală. Deși sunt din lemn, construcțiile urcă spre cer cu demnitate faustică, înfruntând timpul. Mă simt aici răsplătit pentru întâlnirea cu adevăratul Maramureș, egal cu sine în vremuirile entropice. Renaște în mine speranța; Meșterul Manole n-a murit, el reclădește tăcut România adâncă, reazem în tulburările veacului.

Periplul maramureșean, drum în spațiu, a fost pentru noi și un drum în timp: timpul regăsirii constantelor vieții, al regenerării identității în orizontul certitudinilor simbolice.

6 august 2017, „Ziua schimbării la față”, Borșa

Austrie, Austrie, nedreptatea ta ne mistuie!

E început de septembrie. Suntem, soția și cu mine, în drum spre Austria. Din Iași, plecăm mai întâi la Galați, de unde, împreună cu aceiași buni prieteni, Adriana și Adrian B., pornim a doua zi spre Timișoara. Drum lung, cu ochii ațintiți spre zare. Frecvente încetiniri ori blocări în trafic pe șoselele noastre ca vai de lume. Spre seară ne apropiem de orașul de etapă, precedat de localități precum Recaș, îmbâcsite cu oribile palate țigănești dând impresia că ne-am afla într-o altă lume, a visului urât. Mă întreb cum de-au aprobat edilii asemenea hidoșenii care transformă România într-un spațiu asiatic terifiant?

A doua zi, cu emoție, ne îndreptăm spre Ungaria, pe al cărei pământ pășesc pentru prima oară. Aici dispar buruienile copleșind drumurile de acasă, așezările sunt mai îngrijite, urbanitatea lor rurală mult mai evidentă. Intrăm după o vreme pe autostradă; ea înghite facil kilometrii ce ne despart de Budapesta. În capitala maghiară vizităm câteva dintre reperele sale emblematice. Mergem, privim, privim și mergem. Nmic însă din starea turistului nu mă însoțește; ceva ca un oftat indefinit mă cuprinde. Pasul meu calcă pe urmele atâtor români trecuți în vremi prin aceleași locuri, purtați de nevoile lor nestinse. Ceea ce parcurg fizic în prezent nu e decât actul imediat al plonjării într-un trecut al luptei căuzașilor ardeleni, nevoiți să-și caute iluzoria dreptate și pe aici.

Istoria noastră încă doare. De ce ar trebui să o uităm acum, că ne integrăm în UE? Putem să nu o retrăim vindicativ, e chiar necesar, dar a o uita înseamnă a trece în neant suferințele celor ce cu jertfa lor au clădit unitatea neamului. Poate că ne-am grăbit, în avântul modernizării noastre și în climatul cultural al spiritului critic junimist, totuși timid în raport cu inerția fanariotismului încă prezent în mentalitățile și practicile guvernării de după 1859, poate că ne-am grăbit, spun, să minimalizăm ironic prezumatul aer de vetustețe al modelului cultural al Școlii Ardelene, implicit al proiectului ei de emancipare națională. Am mizat, în recuperarea ritmurilor sincronizării europene, pe soluția, dovedită insuficientă, de factură secularizată, pe curentele sale culturale, masonice și pe aportul monarhic extraneu, ignorând ceea ce ar fi reușit să fie o **racordare de conținut valoric și atitudine europeană intrinsecă**, nu afișată prin forme fără fond. Am ratat **dialogul spiritual** integral cu Occidentul, angajând deopotrivă opțiunile creștine comune, îndeosebi cu Roma catolică spre care se îndreptaseră cu atâtea speranțe de emancipare uniații la început de secol XVIII. Cred însă că și Papalitatea a ratat întâlnirea adevărată întru valorile comune, preocupată **să se înstăpânească** în Ardeal asupra pământurilor și mănăstirilor, în timp ce în Ungaria romano-catolică nu primise decât **drept de folosință** pentru astfel de bunuri imobiliare. Este grăitor, în acest sens, Concordatul semnat cu statul român în 1927. Iar astăzi este la fel de problematic dialogul cu Roma întrucât, între altele, îndrumarea ecleziastică a greco-catolicismului românesc ispitește, după cum par lucrurile, catolicismul maghiar. A se vedea măcar unele aspecte din Basarabia. Rămâne însă vie propensiunea spre integralitatea spirituală europeană asumată de corifeii Școlii Ardelene, nevalorizată și nevalorificată în sămburele-i original în timpul ce a urmat, deși un Cuza i-a intuit oportunitatea.

...Cu astfel de retrospective gânduri, la ceas de amiază ne îndreptăm spre Austria, urmând drumul unei cornișe montane deschise luminos în fața întinsei Puste. O senzație de împăcare sufletească ne învăluie pe fondul acordurilor mozartiene susurând intimizant în habitacul.

Înainte de a ocoli Viena, ce aveam să o vizităm la întoarcerea din zona montană a Schladming-ului, unde urma să stăm o săptămână, trecem pe lângă sediul OMV, societatea comercială care a înghițit PETROM-ul, cel de cinci ori mai mare ca personal și cu un fond valoric, inclusiv rezervele gazopetroliere, infinit superior ca potențial economic. Privind locația OMV, nu mă gândesc să fac proces de intenție firmei austriece; ca toate entitățile capitaliste, ea nu urmărește decât câștigul gol. Guvernanții noștri corupți (pe atunci pesediștii) au scos la mezzat coroana industriei românești. Dincolo de toate, au vândut-o unei firme străine **cu capital de stat**. Și atunci unde e în acest caz **privatizarea** mult laudată?

În zilele cazării montane am bătut numeroase drumuri: la mănăstiri și cetăți, pe vârfuri de munte și ghețari, prin chei cu cascade amețitoare, în sate lacustre și mine de sare, toate cu amenajări turistice exemplare. Natura munților Austriei, cât de minunată ni s-a arătat! Nu am bănuț că există un echilibru atât de fericit între om și natură. E vorba, evident, de dărnicia naturii, a proporțiilor dintre înălțimi, coline și văi, dar e vorba în aceeași măsură, cum pot observa, și de prezența activă a omului, complinitorie și modelatoare de spațiu. Pășuni întinse, poiene largi cosite mecanic la zi desenează o topografie atent nivelată la unghiul natural al locului, de zici că așa le-a croit natura dintru început. Recoltarea ierbii, o adevărată agroindustrie, beneficiază de utilaje de o înaltă eficiență. E un adevărat spectacol să urmărești, cum am făcut-o noi cu ochi mirați, fazele lucrului campestru, finalizate cu stivuirea baloților înfășurați protector. Or la noi, de pildă în munții Ceahlăului, pe terenurile fostelor păduri de brad și pe fâneață au invadat alunii și plopii; pământul denivelat este greu de exploatat mecanic. O zi de cosit îl costă pe bietul muntean îmbătrânit 150 lei, plus mâncarea, țigările și băutura pentru cosaș. Cât despre productivitate, nu mai vorbim! Unde sunt – și în această direcție – inițiativele și facilitățile guvernului, ale consiliilor locale și asociațiilor profesionale? Mă refer la fapte, nu la vorbele frumoase. Am avut prilejul onorant să stau de vorbă vara aceasta, la Ceahlău, cu Radu Rey, recunoscut cercetător al civilizației carpatice, inițiatorul marilor proiecte de dezvoltare montană, cu specificul ei și cu strategia pe măsură. Cărțile lui, elaborate pe întinsul unor decenii, sunt rodul experienței de o viață, fără să fi avut, cel puțin până acum, ecoul așteptat la forurile birocratice în domeniu. Mai degrabă Academia Română, cum am înțeles, are a-i oferi un sprijin în crearea la Vatra Dornei a unui institut de cercetare menit să implementeze soluții de revigorare zonală.

...Dar să mă întorc la rememorarea impresiilor asupra civilizației „sătești” austriece, rururbanizată și integrată unui circuit turistic de mare frumusețe și de performanță, preocupat să ofere călătorului servicii de ținută culturală reală și de *loisir* activ. Drumurile și potecile montane, minuțios amenajate, par că așa s-au format de la sine. Ești îndemnat să îmbrățișezi colțurile de plai într-o bucurie vitală a mișcării. Numai că aici fiecare întrupare spațială se leagă de celelalte într-o armonie întregitoare; devii pe neștiute cutia de rezonanță a tot ce te învâluie. Însăși plasarea în cadrul fizic a așezărilor omenești este un fapt de cultură, nu doar de viețuire ori, ca la noi încă, de supraviețuire. Înălțimile îmbrățișează **locuirea** precum palma cuprinde puiul de pasăre; casele par crescute **natural** din locul anume destinat, precum copacul în lumină. Nicio extravaganță estetică în proporții ori culoare nu se observă. O construcție nu e la fel ca alta, însă toate degajă imaginea unitară a ființei colective.

Dar zilele desfătării montane au trecut repede. În drumul întoarcerii spre Țară, ne oprim în Viena după ce parcurgem autostrăzi cu viaducte și tuneluri, lucrări de artă demne de a fi invidiate până și de elvețieni. Mă întreb și aici ce s-a făcut cu banii împrumutați pe dobânzi grele pentru drumurile noastre? Unde sunt ele, dar unde sunt banii luați pentru ele?

Capitala austriacă păstrează, cel puțin cât am putut vedea, un aspect geometric, monocolor și rece. „Vesela Vienă”, clișeu din lecturi anterioare, nu o descopăr în pasul meu, e drept, cam grăbit; mai degrabă evanescența atmosferei imperiale de altădată, căreia bătrâna capitală îi păstrează vie memorie, cu efecte turistice bine gestionate. Însă concertele clasice ale filarmonicilor par a oferi calupuri muzicale prea ...turistice, de consum, concentrând armonii standardizate, revărsare de forme sonore apte să încânte senzația, fără a antrena pe măsură ființa receptoare. Muzeele consacrate oferă privirii, între altele, picturi clasice renumite or impunătoare obiecte de tezaur. Ele fac și astăzi proba grandorii imperiale de odinioară, susținută însă pe jugularea libertății popoarelor ocupate, inclusiv a unei bune părți a românimii. Câți de-ai noștri n-au venit aici să-și plângă nedreptățile – de la Horea la memorandumii –, dar s-au întors cu mâna goală! Nu pot uita, în acest context, nici trădarea lui Carol I; printr-un tratat secret încheiat cu Habsburgii, el se obliga să persecute pe ardelenii ce-și căutau sprijinul românilor extracarpatici pentru cauza eliberării lor! Încât, pot spune cu îndreptățire că noi am pornit pe calea unității europene nu din 2007, cu ce oferim și primim astăzi în cadrul structurilor integratoare ale UE; am pornit mult mai devreme: cu obolul dat, cu frustrările istoriei noastre, dar și cu ce am visat din veac să împlinim. **Ne-am sublimat frământul în generoasa azeziune la valorile europene, fundament al năzuinței formative a românilor.** Însă răsplata așteptării – întâlnirea demnă cu membrii familiei europene –, ar fi să rămână o satisfacție exterioară dacă nu ar păstra ecoul filtrant al tristeților ce mântuie sufletul. Efigia lor metafizică se regăsește în tremurul izbăvitoarelor acorduri ale Baladei Porumbescului, trecut și el, ca și Eminescu, prin Viena oglinzilor împilătoare!

12 septembrie 2018,

Viena